

Révkomárom után...

Pomogáts Bélával, az Anyanyelvi Konferencia elnökével, Sárközy Péter római, Péntek János kolozsvári és Bányai János újvidéki egyetemi tanárral, valamint Göncz Lászlóval, a lendvai Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet elnökével Módos Péter főszerkesztő beszélgetett a Közép-európai Kulturális Intézetben. A beszélgetőtársak az 1990 utáni, illetve 2005-ben fennálló helyzetet értékelik.

Módos Péter: Augusztusban Révkomáromban ülésezett az Anyanyelvi Konferencia. Előadóként, tisztségviselőként mindnyájan részt vettetek a tanácskozáson. A konferencián részt vevők akkor elnapolták a döntést a szervezeti forma megnyitásáról, a további szerepvállalásról. Hogy értékelitek az Anyanyelvi Konferencia eddigi tevékenységét és jelenlegi helyzetét?

Pomogáts Béla: Az Anyanyelvi Konferenciával huszonöt éve állok kapcsolatban. 1985-ben választottak be a védnökségbe, négy év múlva, a kecskeméti konferencián társelnök lettem Lőrincze Lajos mellett. 1992-ben tőle vettem át az elnöki posztot, ebben a tisztségemben azóta három ízben erősítettek meg.

1989 előtt nagyon ravasz volt a politikai helyzet. Egyfelől az akkori hatalom szerette volna az Anyanyelvi Konferenciát becsatornázni a saját stratégiai céljai érdekében, hogy enyhítse azokat a feszültségeket, amelyek a kádárista kormányzat és a nyugati emigráció között történelmileg, főleg 1956-ot követően kialakultak. Ugyanakkor az anyanyelvi mozgalomban olyan emberek játszottak vezető szerepet, akik többé-kevésbé szembenálltak a hatalommal is, és a kádárista kormányzati stratégiával is.

A rendszerváltozás aztán persze egészen más helyzetet teremtett. A mozgalom politikai szerepvállalása sem a hatalom mellett, sem azzal szemben nem volt már szükségzerű. Ugyanakkor nem alakultak ki a civil társadalomnak azok a reflexei, késztetései, azok az íratlan jogi szabályok, amelyek meghatározták volna a társadalmi szervezet elhelyezkedését a magyarországi közéletben. Tovább nehezíti a helyzetet, hogy a rend-

Fotók: Pálfy Anna

szerváltozás után a kultúra világa és intézményrendszerre erősen átpolitizálódott. Kétoztatúvá vált nemcsak a magyar politika és magyar nemzeti identitás, hanem a magyar kultúra is. Ebben a környezetben nagyon nehezen lehetett elhelyezkedni egy olyan szervezettel, amely nem kívánt ennek a folyamatnak a részévé válni.

Szeretném hangsúlyozni, hogy a civil szféra helyzete az egész Kárpát-medencei magyar közösségben bizonytalanra vált a pártpolitika és az érdeklőpolitika eluralkodása következtében.

Ugyanígy nem érzem megnyugtatónak azt a felelősségvállalást, amelyet a Magyar Köztársaság a határon túl élő magyarok ügyében tanúsított. A számok ismeretében sajnos kénytelen vagyok arra hivatkozni, hogy ma a magyar költségvetésből mindent egybevéve egy ezrelék jut a határon túli magyarság támogatására. Ez a Horthy-rendszerben 1,8–2 százalék volt, persze jóval alacsonyabb költségvetési végösszeg mellett. Ha függetlenül és kívülállóként szemléljük a magyar kormányok nemzeti stratégiáját, akkor állandó bizonytalansággal találkozunk. Félévente újabb és újabb koncepciók kerülnek felszínre, amelyeket megvitatnak, majd elvetnek. Pedig a magyar kormányzati politikának hiteles és biztos magatartást kellene kialakítania és képviselnie, még hozzá úgy, hogy ezek a nemzeti stratégiák ne rendelődjenek a pártpolitika alá a különböző időszakokban.

– *Ahány kulturális terület, annyiféle nézőpont. Erdélyben élve hogy értékeled a nyelvvédelem és az Anyanyelvi Konferencia helyzetét?*

Péntek János: Az erdélyiek és a Kárpát-medenceiek nagy része a változásokkal egyidejűleg vagy azok után került kapcsolatba a konferenciával, így az „újjak” nem változtathattak a konferencia egyirányú orientációján. Akkoriban ugyanis elsősorban az emigráns magyarság generációs nyelvvesztését próbálta ellensúlyozni a szervezet. Majd 1992-ben, az esztergomi összejövetelen hangzott el az a nagyon időszerű szándék, hogy az Anyanyelvi Konferencia túllép ezen az egyoldalúságon, és a Kárpát-medencei magyarságra éppúgy figyelmet fordít, ahogy korábban a nyugati magyarokra. Ugyanakkor ebben a megváltozott és folyamatosan változó helyzetben máig nem találta meg pontosan a helyét és a szerepét.

Problémának tartom, hogy a határon túli kulturális szervezetek átpolitizálódtak, ahelyett hogy szakmai erőiket erősítették volna. Egy fejlett társadalomban a civil világ ellenőrzi a politikát, és nem a politika tartja függőségben a kultúrát. Ez sajnos nem így működik sem Magyarországon, sem Romániában. Természetes, hogy szükség van költségvetési támogatásra, sőt szerintem normatív állami támogatás kellene a hiteles intézményeknek, de a fennmaradás nem lehet politikai kunyerrálás kérdése, és nem múlhat azon, hogy ki hű valamelyik kormányzó párthoz, és ki nem. Ezek a szervezetek

Péntek János

akkor működnek eredményesen, ha hagyják őket dolgozni, persze egyfajta civil kontroll mellett. A helyzet sajnos romlik, mégpedig a politikai függőség és az átpolitizálódás irányába.

– *Milyennek ítéletek most a magyar nyelv és kultúra helyzetét Közép-Európában? Olaszországban például elképzelhető-e a nemzeti kultúra védelme politikai támogatással, vagy mindez a régiók és az önkormányzatok hatásköre és feladata?*

Sárközy Péter: Kormányzati szinten, az autonómia különböző formáiban a kisebbségi ügyeknek saját intézményeik és kormányzati képviselőik vannak. Nemcsak a dél-tiroli németeknek, de a szlovén, horvát, ladin és a dél-olaszországi albán kisebbségeknek is, mely érdek-

Sárközy Péter

védelem távolról sem korlátozódik a nyelvvédelemre. A külföldön élő olaszok érdekeit az olasz kormányban külön miniszter képviseli, a kettős állampolgároknak természetesen szavazati joguk van a politikai szavazáson, a közigazgatásin pedig akkor, ha van olaszországi állandó lakhelyük. Az olasz kulturális intézetek a világ sok országában fönntartanak olasz iskolákat. Az állam kezdeményezi az alapítást, és ha az iskola megérett arra, hogy önállóvá váljék, akkor saját útjára engedik. Az oktatás színvonalára kiküldött tanfelügyelők, vizsgáztatók ügyelnek. Ez az iskolafenntartási modell persze inkább a nyugati magyarság számára lehet érdekes.

– *A magyarság 1990 előtt nemzeti identitásában és kultúrájában is veszélyeztetett volt. Nagyon erős asszimilációs nyomás nehezedett rá, ami ellen védekeznie kellett. Úgy gondolom, hogy a magyar kultúra az első világháborút követő békekötések óta roppant eredményesen védekezett és védekezik Erdélyben, Romániában. János, te mint a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Magyar Tanszékének vezetője hogy értékeled a jelenlegi folyamatokat?*

Péntek János: Erdélyben kétnyelvű helyzetben vagyunk. Ez nem egy stabil állapot, hiszen a maga módján minden környező nyelv expanzióra törekszik. Ha ennek a jelenségnek nincs intézményi vagy programokban megnyilvánuló ellensúlyozása, akkor ebből biztosan veszteségekkel kerülünk ki, s a magyar nyelvvel már régóta ez történik. Az anyanyelvi mozgalom azért nagyon fontos a számunkra, mert jelen van az oktatásban, az anyanyelvi versenyeken, a rendezvényeken. Ezt nem szabad feladni. Az Anyanyelvápolók Erdélyi Szö-

vetsége elnökeként számomra személyesen is rendkívül fontos, hogy írásos megállapodásunk van az Anyanyelvi Konferenciával, amelyre közös programokat építhetünk fel. Ilyenek például az anyanyelvi táborok, ahol nyugat-európai vagy amerikai magyar gyerekek találkoznak a Kárpát-medencei fiatalokkal, a szórványokban élők egymással. A nyelvbe való visszatérés itt személyes, emberi élményeken keresztül történik. Egy ilyen tábor a gyerekeknek nemcsak nyelvóra, hanem életre szóló élmény is.

– *A Muravidéken a magyar nyelv és kultúra vélemény szerint rendkívül kedvező helyzetben van.*

Göncz László: A szlovéniai magyar helyzet valamennyire szemfényvesztő és kétértelmű. Kívülről talán kedvezőnek látszik a XX. század hetvenes éveire kialakult, számos szempontból ténylegesen precedens értékű kisebbségvédelmi modellnek köszönhetően, valójában azonban a magyar kultúra és általában a magyar nyelv presztízsvesztéses időszakot él meg a rendszerváltás óta. E jelenség sajnos általában tapasztalható a kisebbségi közegekben, de a kis régiókban még inkább érződik. Amint már utaltam rá, az 1970 utáni szlovén kisebbségpolitika kétségtelenül példaértékű (elvi szinten mindenképpen), hiszen olyan jogi konkrétumok születtek, amelyeket nagyon nehéz felülmúlni. Ezért a rendszerváltás utáni esztendőkből bizonyos politikai körökben az is megfogalmazódott, hogy nem kéne ezt a kisebbségi modellt valahogyan visszazorítani, hiszen – úgymond – „túlszárnyalja” az EU-ban érvényesülő mércéket. A „kezdeményezés” szerencsére nem kapott szélesebb társadalmi támogatást. A nagyobb gondot az jelenti, hogy egy kis közösség nem tud élni azokkal a lehetőségekkel, amelyek a szlovén kisebbségvédelmi modelltől adódnak. Másrészt azt sem veszíthetjük szem elől, hogy az 1974-es alkotmány megalkotásának idejére nemzettudata tekintetében már nagyon megtört a muravidéki magyarság. Az ötvenes években kialakult hányattatott állapot következményeként olyan öntudatzavarral küszködött, amelyből egy nagyobb közösség is nehezen tudott volna felépülni.

Ugyanakkor igaz, hogy az ott élő magyarság az elmúlt tizenöt-húsz esztendőben közép-európai léptékben is jelentős értékeket tudott felmutatni, főleg a művelődés, az anyanyelvápolás és a média terén. Bizonyára sokat segít, hogy Szlovéniában a pozitív diszkrimináció elve alapján állami költségvetési tételként szerepel a kisebbségvédelem. Ez felveti a kérdést általánosan is: vajon a pozitív diszkrimináció lehet-e a kulturális autonómia alappillére például Közép-Európában? Megnyilvánulhat-e ez például az erdélyi magyarság esetében, ahol mennyiségileg alapvetően más mutatók

érvényesülnek? Egy biztos, nálunk ez a modell bevált. Enélkül a Muravidéken már semmi nem volna magyar. Magyarország anyagi támogatása a kilencvenes évektől bontakozott ki, korábban a szlovén állami költségvetési források jelentették a muravidéki magyarság támo-

Bányai János

gatásának 98 százalékát. Ezek az arányok mára megváltoztak: a különböző oktatási, kulturális programok költségeinek legalább 25 százalékát a magyarországi alapítványok, egyesületek és céltámogatások teszik ki.

– *A Vajdaság esetében a legfurcsább a helyzet, mert a titói Jugoszláviában kiváló vajdasági magyar irodalom létezett. Jelen pillanatban azonban irodalom is kevés van, anyanyelvi kultúra, pénz és szabadság is kevés van. Jugoszlávia szétesett, a nemzetiségi és gazdasági problémák Koszovótól eljutottak a Vajdaságig.*

Bányai János: A Vajdaságban jelenleg igen nagy a zűrzavar. Már nem beszélhetünk Jugoszláviáról, a jelenlegi Szerbia és Montenegró Államközösség pedig pillanatok alatt Szerbiára és Montenegróra eshet szét. A vajdasági kultúra jelentős változásokon ment keresztül, amit az ott élő magyarság megnevezéseinek sora jól jellemez. Nemrégiben még nemzetiségről beszéltünk, ma már szinte kizárólag a *kisebbség* szó van használatban. Irodalmunkat egykor egyszerűen vajdasági írásnak mondták Szentelekyék, aztán elég hosszú ideig jugoszláviai magyar irodalomnak nevezték, ma ismét a vajdasági magyar irodalom elnevezést használjuk, miközben forgalomban van még a délvidéki is... A névadás zavara az identitás zavarát is jelezheti. Helyzetünket érzékelteti, hogy immár – sajnos – sokszor nosztalgiával gondolunk vissza a hatvanas-hetvenes évekre.

A nyelvi tervezéssel foglalkozók számára érdekes lehet néhány nyelvi tapasztalatom. Az isztriai horvátok évtizedekkel ezelőtt megtanultak olaszul, és azóta is beszélik a nyelvet, mert szükségük van rá a mindennapokban. A kilencvenes évek elején, a háborús Jugoszlá-

viában kulturális-gazdasági szankciókat vezettek be. Az ország elszigetelődött, Szerbiából Európa felé az egyetlen út Magyarországon haladt át. Ekkor hirtelen megnőtt a magyarul tudók és a magyarul tanulók száma, és gombamód szaporodtak a privát magyar nyelviskolák. Mindezzel azt szeretném érzékeltetni, hogy a történelmi, geopolitikai helyzet segítheti a nyelv megőrzését, a nyelv tanulását, tervezését. Vagyis azt az eszközt kellene megtalálni, amely egész egyszerűen érdekeltté teszi az embereket a magyar nyelv megtanulásában – és megőrzésében is. Az érdek az érzelmi kötődés mellett nem mellékes feltétele akár a nyelv megőrzésének, akár a nyelvtanulásnak.

A Vajdaságban jelenleg erős szórványosodási folyamat játszódik le, a népesség és a kisebbségi művelődés szempontjából is. Ez felerősítette a provinciális tartalmakat, az elvidékiesedést, a bezárkózást a szórványba, vagyis kiléptünk a nélkülözhetetlen modernizációs folyamatokból. Ezzel egyidejűleg megfigyelhető a tömbösödés folyamata is. Egy helyre költöztetnek intézményeket, ami rendkívül veszélyes szituáció, mert pozíciókat, helyeket, helyszíneket kell feladnunk. A *Magyar Szót* például Újvidékről Szabadkára költöztetik, s ezzel megváltozik a *Magyar Szó* országos napilap jellege, helyi napilappá válik, nem mellékesen pedig földadja azt a kulturális és politikai pozíciót, elveszíti azt a szellemi tőkét, amellyel ma Újvidéken (még) rendelkezik. És mindez nem külső nyomásra történik, ezért is olyan fájdalmas.

– *A Római Egyetem hungarológiai tanszékén, lényegesen jobb feltételek között dolgozva, mit lehet mindehhez hozzátenni?*

Sárközy Péter: A külföldön tanító magyarországi egyetemi oktatók többsége, így én is, 1992-ben kapcsolódtunk be az Anyanyelvi Konferencia munkájába. Akkor vetődött fel, hogy a politikai változások miatt lassan átalakul a nyugati magyarság szerkezete, felerősödnek a hazaköltözés, elhalálozás, nyelvvesztés folyamatai, ugyanakkor egyre nagyobb lett az érdeklődés a magyar nyelv és kultúrtörténet egyetemi oktatása iránt a nem magyar anyanyelvűek körében. Elmondható, hogy a nyolcvanas-kilencvenes években nagyon jó volt a magyar nyelv és irodalomtörténeti oktatás helyzete a nyugat-európai egyetemeken, és a Klaniczay Tibor professzor által alapított és vezetett Nemzetközi Hungarológiai Társaság komoly eredményeket ért el a magyar kultúra akadémiai szintű terjesztésében. Azt hiszem, ennek az expanzióknak a csúcspontja épp a Római Tudományegyetemen és a Nápolyi Keleti Intézetben rendezett 1996. évi nemzetközi hungarológiai kongresszus volt, több mint 600 résztvevővel 36 államból, a két köztársasági elnök és a szentatya jelenlétével.

Ennek a kulturális politikának volt része a Nemzetközi Hungarológiai Társaság és az Anyanyelvi Konferencia munkájának összehangolása is. 2000 után sajnos Európa-szerte csökkent ez az egyetemi magyar tanszékek pozíciója, több tanszék megszűnt nyugdíjaztatás, illetve elhalálozás miatt, és nem volt állami szintű figyelem arra, hogy megmentsenek neves, nagy múltú tanszékeket. A magyar nyelv és kultúra terjesztése szempontjából nagyon lényeges, hogy legyenek a világban megbecsült, tudományos rangú és akadémiai szintű magyar tanszékek és professzorok, legalább a nagy európai kulturális központokban, mint London, Párizs vagy Milánó. Ráadásul a bolognai folyamat révén úgynevezett harmadik nyelvű, fakultatív tantárggyá válhat a magyar szak. Az anyaország kulturális döntése és támogatása nélkül nagyon nehéz külföldön megfelelő tudományos egyetemi szinten tartani a magyar oktatást, hiszen a lektorátussá való lefokozás előbb-utóbb a tanszék megszűnéséhez vezet. A nyelvi expanzió része, hogy a nem magyar anyanyelvűek is megismerkedjenek

Gönz László

a világban a magyar nyelvvel és kultúrával. A magyar államnak kell döntést, mégpedig politikai döntést hoznia arról, kívánja-e, hogy a környező országokban, illetve Nyugat-Európában a magyar nyelv és kultúra helyzete, intézményrendszere megerősödjék. Bárhogyan is döntsön, segíti vagy magára hagyja a külföldi magyar oktatást, akkor azért vállalnia kell az erkölcsi és politikai felelősséget. Amikor Jugoszlávia szétesett, a horvátok is, a szerbek és a szlovénok is mindent megtettek azért, hogy a korábbi szerb–horvát tanszékek helyén a külföldi egyetemeken külön horvát, szerb és szlovén tanszékek létesüljenek. A római egyetemen ukrán állami kezdeményezésre létesült egy önálló ukrán tanszék is, hogy a kultúrájukat ne az orosz tanszékeken belül tanítsák. A komoly anyagi nehézségek ellenére Lengyelor-

szág a kilencvenes évek elején a már létező, de szigorúan tudományos intézetként működő Lengyel Akadémia mellett, létrehozott egy külön lengyel kultúrintézetet is, méghozzá úgy, hogy közben nem szűnt meg az egyetemi lengyel tanszék, mint ahogy az Londonban történt az új magyar intézet létesítésével egy időben...

– *Nem lehetséges, hogy az átpolitizálódott magyar kulturális viszonyok között az Anyanyelvi Konferencia szerepe egész egyszerűen megváltozott?*

Bányai János: Az Anyanyelvi Konferenciának van egy előneve: a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága. Már a név is jelzi: távol kell hogy tartsa magát a pártpolitikától. Nem a politikától, hanem a pártpolitikától. Ezzel párhuzamosan azonban rendkívül hatékonyan kell képviselnie a művelődéspolitikát, ahogy azt teszi is. Ebben nem törekedhetünk egységes megoldásra, mivel a művelődéspolitikának számos változata lehetséges és működtethető is. Más identitásőrző és nyelvpótló kulturális eszközrendszerrel fordulunk a nyugati magyarsághoz – amely nem emigráció többé, hanem migráció –, és egészen más eszközökkel a Kárpát-medencében élő, határon túli magyarokhoz. Minden nemzeti kisebbség egyedi helyzetben van történetileg, politikailag és geopolitikailag.

Az Anyanyelvi Konferencia meg kell hogy találja a maga helyét a hasonló intézmények között. Jól teszi például, hogy szoros kapcsolatot tart fenn a vajdasági magyar civil szerveződéssel művelődési intézményekkel. A közös rendezvények is fontosak, részint, mert erősítik a helyi szervezeteket, részint, mert új tartalmakkal tudják feltölteni a helyi szervezetek programjait.

– *A révkomáromi események és a jelenlegi folyamatok ismeretében hol van a szervezet helye a hasonló társadalmi csoportok soraiban, figyelembe véve, hogy az Anyanyelvi Konferencia létezését a magyar állam biztosítja?*

Göncz László: Az Anyanyelvi Konferencia, amelyhez mi is később csatlakoztunk, olyan intézményt jelentett, ahol egyeztetni tudtuk a kulturális és az anyanyelvi mozgalomhoz kapcsolódó kérdéseket. Nekünk nagyon fontos az intézmény fennmaradása. Felvetődik azonban a kérdés: ez a szervezet szakmai szempontok irányába mozdul előre, vagy inkább afféle gyűjtőforum lesz, közvetett szervezői és egyeztetői funkcióval? Ha kimondottan a szakintézmény felé tolódik el, akkor alapvetően más jelleget kell öltenie. Ha viszont problémagyűjtő, programegyeztető szerep hárul rá, akkor ezeket a szélvívzen lévő attitűdöket kell elsajátítania és megerősítenie, s a többi intézmény melletti helyét is meg kell határoznia.

Pomogáts Béla: Azt kérdezitek, hol helyezkedjék el a magyar közélet és kultúra rendszerében az Anyanyelvi Konferencia. Hogy szakintézmény vagy programegyeztető szervezet legyen? Én úgy gondolom, szakintézménynek ott van a Magyarságtudományi Társaság. Mozgalomként hosszú távon elképzelhető, hogy lesz egyszer egy Magyarok Világszövetsége. Az Anyanyelvi Konferencia szerintem olyan szervezet, amely szak tudományos alapokra épül, de ugyanakkor ezeket az értékeket és stratégiákat kifejezetten mozgalmiszervező érdekek jegyében kamatoztatja. Kettős arculatot viselt eddig is, és továbbra is így kellene lennie. Kétségtelen, hogy jobban ki kellene bontakoztatni a mozgalmi, az identitásőrző és a kultúrátámogatás érdekében végzett programszervező tevékenységét. Mára ugyanis, és ezt a komáromi konferencián is többen szóvá tették, az anyanyelvi mozgalom szinte kiüresedett: van egy üzemszerűen működő központi iroda, de alig vannak olyan programok, amelyek korábban a mozgalom stratégiájának középpontjában álltak. Hiányoznak az értelmiségitalálkozók, a diáktáborok, a nemzetpolitikai tanácskozások, holott korábban ezek alkották az Anyanyelvi Konferencia lényegét. Én ezeket a szomorú következtetéseket vontam le a komáromi összefüggésekből.

Göncz László: Az Anyanyelvi Konferencia esetében el tudom fogadni a szakmai és mozgalmi jelleg kettősségét, de elengedhetetlennek látom, hogy egy hatékony operatív szakszolgálat segítse a munkát.

Véleményem szerint a határon túli régiókban a magyar kultúra közvetítő szerepére nagyobb hangsúlyt kell fektetni szakmai és anyagi szempontból is, hiszen egyre közelebb kerülünk ahhoz, hogy többé-kevésbé a trianoni határokra szorul rá a magyar nyelvhatár. De nem elegendő csak a magyar közösségeket görcső alá venni, az adott régióban velük élő közösségek szellemi elitjét is meg lehetne környékezni. Ezt nem expanzióknak nevezném, hanem szükségszerűségnek, hogy megőrizzük nyelvünket és nemzeti kultúránkat. Fontos, hogy a velünk szomszédságban élők ismerjenek bennünket. Tegyük végre valamit a magyarokat körülvevő negatív sztereotípiák ellen! Fontos ebben a magyar intézetek, a magyar tanszékek szerepe, de ez kevés. El kell érni, hogy szélesedjen a magyar kultúra peremvidéke.

Péntek János: Erdélyből nézve fontosnak tartom, hogy az Anyanyelvi Konferencia integrálja a nagy intézményesülési hullámmat. Számos törekvést látni arra, például a moldvai magyarok esetében, hogyan lehet felidézni az emberekben az elfeledett nyelvet. Ennek azonban nincs tudományos módszertana, a szervezetek hályogkovácsként végzik ezt a munkát. Ez új feladatot jelenthet az Anyanyelvi Konferenciának. Meg

kellene nézni, hogy milyen tankönyvekre van szükség, mi legyen a szaktudományos metodikája ennek a fontos munkának. Stratégiák kialakítása szükséges, mert akármennyire is úgy tartjuk, hogy a jövő a soknyelvű Európa lesz, a valóságban a nagy nyelvek és nagy kultúrák expanziója folyik. Ezt az Anyanyelvi Konferencia a maga módján ellensúlyozhatná. Nem feltétlenül úgy, hogy nagy magyar expanziót ösztönöz, de legalább igyekszik megtartani korábbi pozícióit.

– *Tudunk-e olyan gyakorlati megállapításokat tenni, amelyeket a magyar politika és kultúra képviselői is felhasználhatnak a munkájukban?*

Göncz László: Ha Magyarország nemzetiségi minisztériumban gondolkodna, az legalábbis jelképesen kifejezné a határon túli magyarság, a világban szétszóródott magyarság és az anyaországi magyarság közös gondviselését. Ez valamilyen szinten többször fölmerült már, de eddig minden kormány eltolta magától. Helyet kaphatna benne a Magyarországon élő más nemzetiségek ügyének felkarolása éppúgy, ahogy természetesen a határon túli magyar kisebbségek kérdése is. Jelképesnek látszik, mégis az egész magyar kultúrát más kisugárzásban jelenítené meg.

Péntek János: Ahogy már említettem, ebben a megváltozott helyzetben az Anyanyelvi Konferencia még nem találta meg a pontos helyét. Az elmúlt tíz évben ráadásul nagy generációs veszteség érte. Ha a mozgalom tartalmaz akar lenni, és nem provinciális, akkor kikezdehetetlen szakmai háttérre, olyan személyiségekre van szüksége, akik meghatározók a tevékenységében. Az Anyanyelvi Konferencia elnökének továbbra is hiteles személynek kell lennie, aki márkáns egyénisége a magyar irodalomnak, a magyar kultúrának vagy a nyelvészetnek. Ehhez hozzátartozik az ismertség, a tekintély és az érdekérvényesítő képesség is. Ha ez a háttér nincs meg, akkor széthullik minden.

A nyelvi környezetek ugyan valóban nagyon változatosak, a nyelvi folyamatok mégis roppant hasonlóak. A nyelvvesztés, a kétnyelvűsödés és a nyelvcsere folyamatai csak intenzitásukban különböznek egymástól a Muravidéken, Erdélyben, a Vajdaságban vagy a Felvidéken. Meg lehet találni a közös pontokat, ha szükségessé válik a beavatkozás: nyelvi tervezés vagy nyelvoktatás formájában.

Figyelemmel kell kísérni a térség nyelvi struktúráját, mert az uniós integráció és a bolognai folyamat kapcsán a nagy nyelvek előretörnek. Ugyanakkor én nem félttem az erdélyieket attól, hogy megmaradnak a maguk egynyelvű provincialitásában. A mai európai nyelvmodell szerint az embernek szüksége van az anyanyelvére, hisz ebben a leghatékonyabb a kép-

zés; a tudományos kutatás során és a kommunikációban szükséges egy világnyelv ismerete; a harmadik pillér pedig a környezeti nyelv ismerete. Tudatosítani kell, hogy Románia európai integrációjában a következő időszak nagy tétje, hogy milyen esélyeket biztosít a magyar nyelvű oktatás a fiataloknak a nyelvtudásban és szakmai tudásban. A kisebbségnek nem az a dilem-

Pomogáts Béla

mája, ami a román többségnek, és nem az, ami itthon a magyaroknak. Egész egyszerűen a lét, a nyelv, a kultúra megtartása vált kérdésessé.

– *A komáromi tanácskozáson Komlós Attila ügyvezető elnök bejelentette lemondását. A kongresszus egy évre hosszabbította meg a vezetőség mandátumát, tehát az elnökségben és a szervezetben is megújulás várható. Mire ad lehetőséget az elkövetkező rövid egy esztendő?*

Pomogáts Béla: Komlós Attila ügyvezető elnök bejelentette visszavonulását, de egy évre vállalta még a munkát. Ezért egy esztendő múlva újabb közgyűlést kell tartani az alapszabály módosítása, az új vezetőség megválasztása és az új program elfogadása céljából. Felmerült, hogy már december közepére összehívjuk az újonnan megválasztott elnökség és választmány ülését, és ott, egy szélesebb bázison oldjuk meg ezeket a problémákat. Ez mindenképpen helyes és szükség-szerű. Az Anyanyelvi Konferencia következő szakmai tanácskozásán pedig mindazokra a kérdésekre választ kell keresni, amelyek ebben a beszélgetésben is márkánsan felmerültek.